

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 29. oktobra 1856.

Nekoliko o reji prešičev.

Mladi prasci ostanejo 6 do 8 tednov pri materi, in se sčasoma odstavljajo po tem ko so se navadili jesti. Mleko, kruh, močnik itd. so njih prva jéd in že odstavljani tudi nekaj časa take reči večkrat na dan dobivajo, da bolj rastejo, potlej pa zelenjavo in terje reči.

Gorkota je prascem posebno potrebna, ker še odrašeni mraz težko terpé; torej morajo dobro nastlano posteljo imeti, kjer se vkup vležejo, da se grejejo. To jim je pred odstavo še bolj potrebno.

Kakor vsaka žival, nar bolj pa mlada, dobrega zraka potrebuje, tako tudi prasci. Toraj je treba, da je snažno v hlevu in v koritu, ker prasci za ležišče suh in snažen kraj ljubijo in v mokrem ne zaspé. Tudi sprehoda in zunanje paše jim je treba, da zdravi ostanejo in rastejo.

Odstavljeni prasci potrebujejo, kakor vse mlade živali, večkratne in boljše paše memo starih, da berž in bolj rastejo. Bolj odraščeni pa se redé, kakor stari, ali domá, ali pa zunaj na paši, ali pa na obojem. Dokler jih ne pitamo, je dosti, če jih tako redimo, da ne shušajo, ker so silno požrešni, jedó, kar je, in jih je lahko rediti. 5. del piče v primeri do njih žive teže jim je takrat zadosti.

Pri svinski reji pa je treba sledeče vodila pred očmi imeti:

Če svinje domá redimo, ne smejo biti vedno zaperte v svinjaku, ampak pri hlevu bodi ograjen prostor, da se včasih sprehajajo. Tudi je dobro, ako se včasih kopljejo.

Odstavljeni prasci naj imajo poseben hlev, naj so ločeni od matere, da jo pozabijo.

Hlev in korita naj so snažni, in vës svinjak bodi enmalo zvikšan od tal, in tako narejen, da se mokrota odceja, da ne bode živina v mlaki ¹⁾. Torej naj se tudi vsaki dan nastilja, nar boljše z listjem, da ležé na suhem in na gorkem. Snažnost je tudi prešičem silno potrebna.

Daje se jim jesti siratke mleka ²⁾ v pomijah z otrobi in obrezki, in vmes kakošno korenstvo itd. To se jim daje vsaki dan zjutraj, opoldne in zvečer, vmes pa tudi še kaka zelenjava, salata, detelja itd. Ravno tako se jim daje trikrat jesti, če tudi na pašo gredó, in opoldne in zvečer domú pridejo.

Če se jim gorka jéd daje, ne smé nikoli vroča biti, ker bi jim zlo škodovala.

Če so svinje v gojzdih v žiru ³⁾, ali na planinah, ali sicer po velikih dobrih spašnjah ⁴⁾ tako, da več mescev domú ne pridejo, je dobro skerbeti, da se zvečer v kakošno ograjo zapró, da se ne zgubé, in če je moč, da v listji in na suhem ležé.

Ker so svinje grozno požrešne, se ne smejo domá nikoli spred oči pustiti, da v škodo ne zaidejo, ali pa v hišo

ne pridejo in morebiti kakošnega majhnega otroka ne ogrijejo, kar se je že večkrat zgodilo.

Pozimi naj bodo hlevi s kakošno rečjo, slamo, sirkovno, korúzovno, terstovino itd. zapaženi, da sever in burja hleva ne premrazita, kar svinjem hudo dene; ampak da so na gorkem, in dajo se jim po trikrat na dan pomije s siratko, olupki, in kaka repa ali drugo korenstvo vmes.

Da presice, ktere so breje in proti koncu zime ali v začetku pomladi mlade imajo, več krepkejšega živeža potrebujejo, nas pamet učí.

Koliko svinj naj redí gospodar? Toliko kolikor jih prerediti more, in za kolikor mu dobiček kaže. Veliki posestniki zamorejo več živali rediti; majhni posestniki naj je toliko redé, kolikor jim je brez škode mogoče. Dobiček je zadnji in pravi namen živinoreje.

Če imamo majhne prasce in se dobro plača jih že od matere prodati, jih prodamo. Tri, štiri tedne stari so dobri za mizo. Take je mati spitala.

Če hočemo pa odraščene s svojim prizadevanjem spitali, je dobro prej presoditi: koliko popolnoma spitanih za boh potrebujemo in jih spitati zamoremo; potlej pa preumeti, kaj se lože in bolj prodá: boh ali na pol spitano svinje? Včasih je gotoviši dobiček svinje na pol spitati, ker na pol pitanje terpí nar manj tretji del manj časa in je toraj manj nevarnosti, in navadno hitrejša in gotovša prodaja.

Vse zdrave svinje mlade in stare se dajo na pol ali popolnoma spitati, in sem vidil boh ne še leta starega prasca 6 pavcev debel. Lišpave svinje niso zdrave in se ne dajo dobro vpitati.

Vendar navadno mladiče le napol pitajo, starce pa popolnoma ali na boh. Čez tri leta staro svinje ima terje meso in ni več dobro napol vpitano.

Merjasca in presico je treba prej kopiti, preden se pitata, ker se sicer ne dasta prav spitati, in merjasec ima neprijetno, smerdljivo meso in boh.

Če se svinje na dobri paši v gojzdi, v žiru ali kjer bodi pasejo, se večidel že na pol spitajo ali pa še bolj, in se za peršute precej lahko iz paše prodajo; če jih pa hočemo za boh obrniti, jih je treba z žitom ali drugo dobro rejo dognati.

Kadar svinje doma pitati začnemo, jih v hlev zapremo in bolj poredkem iz hleva izpušamo. Po enega ali dva v en hlev denemo. Dobro nastlano in malo mračno bodi v hlevu, da rajši ležijo in se tako bolj debelijo.

Od začetka dobé pitanci bolj redko in slabšo jéd; počasi pa gostejšo, in proti zadnjim nar boljšo, ter zernje, koruzo ali kaj družega. Če se jim korenstvo daja, mora obloda bolj moknata biti, in dovolj je morajo dobivati. Petkrat na dan jim pokladati, imajo dosti.

Pervih šest ali sedem tednov zlo in veliko jedó, potlej pa manj, in na zadnje celo malo. Napol se upitajo v 8 do 12 tednih, popolnoma v 15 do 18 tednih.

Nekteri s sirovim pitajo, nekteri pa s kuhanim. Kuhano je tečniše in taka jéd bolj v meso in mast gré. Zernje pa se prej kak dan namoči, da je tečniše. Vročá kuha je svinjam škodljiva.

¹⁾ Naj bi se svinjaki pač povsod tako narejali, da stojé enmalo nad tlami, da se scavnica vedno iz njih lahko odteka!

²⁾ Če se prešiči pitajo posebno s siratko, se štejejo na enoletnega prešiča 3 krave.

³⁾ 30 vagánov želoda, ki ga dobimo od 24 do 40 hrastov, ali pa 22 vagánov žira je zadosti za popolno spitanje prešiča v gojzdu.

⁴⁾ Na pašnikih je treba jim rinke skozi rivec vtakniti ali porungelj privezati, da zemlje, deteljišče itd. ne zrijejo preveč.

Če bi se primerilo, da bi se z nerodnostjo kako svinje zapitalo, ga je treba en dan ali še več postiti.

Pitati se dajo svinje vsaki čas leta; vendar je od sv. Mihela nar bolji čas za to, ker imamo tačas že več zrelih reči, ki jih nar lože in z nar večim dobičkom za pitanje porabimo, in pa ker tudi mi imamo od takrat že več časa.

Perve tedne se pitanje svinjam nar bolj pozná; takrat rastejo in se širijo, pozneje gré to bolj počasi.

Če hočemo vediti koliko dobička se pripita, je treba svinje pred pitanjem tehtati, in spet potlej ko je dopitano, in se bo preumelo, koliko da je zdaj težje, in koliko je vredno, kar se je za pitanje porabilo, in koliko da pravi dobiček zneso.

Jezikoslovne stvari.

Očenaš. Češena si Marija. Véra. Sedem zakramentov. Sedem naglavnih grehov po vlaškem jeziku ¹⁾.

Zapisal Jakob Sajovec, nekdanji namestnik fare Susnjevske v Istri ²⁾.

Očenaš.

Čače nostru, karle ští en čer, neka se spuné volja ate, kum en čer, ašá ší pre pemint. Pera nostre saka zí de nam astez. Odprosté nam dužan, ka ší noi odprostim alu nostri dužnič. Neka nuna tu vezi en napastovanje, neka na zbavešt de zvaka slabé. Amen.

Češena si Marija.

Jo (jo) pozdravlesk tire, Maria! kare ští pljire de milost. Domnu ču tire, tu ští srične entru mulier, ší tu ští blagoslovite i plod dila te utrobe. Isus. Posvetite Maria, maja lu Isukerst, rogé za noi grišnič, akmo i kend čaiste ure vrurmo mori. Amen.

Véra.

Jo (jo) kred en Domnu čače, karle pote tot, karle fakut čeru ší pemintu. Ší en Isukerst, filju alui ensnaskut, Domnu anostru. Karle fost zecnit de sveti Duh, naskut de Maria fete. Karle fost muncit su Poncie Pilatu; rastezejt, mort, zekopejt. Mes av en čer, sede na desne čače, karle pote tot. Dende are verí za sendí čeli vii ší čeli morci. Jo kred en sveti Duh, svete maja baserike kerstjanske. Svete kompanije. Odprosté nam anostru pekat. Zivotu uživi. Življenje za vavek. Amen.

Sedem sv. zakramentov ³⁾.

Sedem naglavnih grehov.

1. Kerstí.

2. Bermejť.

3. Pričestí.

4. Spovedejť.

5. Sveto ulje.

6. Posvetit prevtu (prevci).

7. Sorá.

1. Oholejt (napuh).

2. Grablejt ší stiskejt (lakomnost.)

3. Bludejt (nečistost).

4. Invidejt (nevošljivost).

5. Jadejt (jeza).

6. Čude saturá (požrešn.)

7. Lenejt.

Prebiraj in premišljuj, častiti bravec! za kratek čas, odkod ta ali una beseda, ali iz ktere jezika da je vzeta, pa izgovarjaj vsak e na sredi in na koncu kakor latinski *ae (ä)*; na priliko fete = fätä, verí = väri, itd.

Sablja.

Iz spisov ruskega mornarskega častnika J.

Častnik Želieznov, poslan z važnimi listi v Tiflis, vernivši se od ondot kupi v Suhum-Kalé, mestu na severo-

iztočnem bregu črnega morja, verlo lepo sabljo. Poskusa-joč izverstno jeklo vprašam Želieznova: jo je li skopo plačal?

„Trideset rubljev veljá“, mi odgovori.

„Tako dober kup! Mislil sem, dal si za-njo saj sedemdeset rubljev“. — „Mogoče, da je več vredna“ — mi zaverne — „al meni so jo dali zato cenó in še radovali so se, da sem jo vzel, ker je nihče ni hotel kupiti“.

„Pa zakaj ne?“ — ga vprašam.

„Iz zgolj vraže“ — odgovori Želieznov.

„No, in ti je znana ta vraža?“ — tišim dalje v njega.

„Da!“ — mi zaverne — „Pravijo, da vsaki, ki gré z njo v boj, bo ubit ali saj smertno ranjen“. — „In ti si kupil tako nesrečno orožje?“ — mu rečem. „Pač nisi pаметen! — Ako bi bila tudi še bolji kup, jez bi je ne bil vzel za noben dnar“.

„Na vraže ne stavim nobene vere“ — mi zaverne Želieznov.

Malo časa po tem razgovoru se prične turška vojska. Bil sem z Želieznovom na parobrodu „Wladimir“ pri admiralu Kornilov-u, in jadrati smo, zapustivši Varno, da se zedinimo z admiralom Nahimov-om. Na poti srečamo turški parobrod „Pervaz-Bahre“. — Pozdravljamo ga berž po vojskini šegi s kuglami, on nam ravno tako odgovarja. Kercali smo se tako eden drugemu kako poldrugo uro. Poslednjič reče admiral Kornilov: „Ni vredno, da že toliko časa zastonj butamo s topovi. Pospešimo parobrod in bližajmo se mu tako deleč, da se karteče ne dosežejo“. Želieznov zderči v kajuto (barkno shrambo) na stražni strani, kjer smo imeli orožje. „Admiral zapoveduje, da se bližati imamo do kartečnega meta“ — mi reče — „toraj nam je treba orožja, ker zahvatili *) bomo gotovo sovražnikovo barko“.

Jez vzamem na te besede k sebi dva samokresa (pištoli), on pa pripaše svojo kavkaško sabljo. — „Si li pozabil prečudno lastnost svoje sablje?“ — ga vprašam — on pa odgovori: „nisem ne, ali še enkrat ti ponavljam: jez ne verujem na kvante in vraže“ — in s temi besedami odhití na ladijni pokrov. Jez grém za njim.

Hladne kerví stoji admiral Kornilov na pokrovu; vidši pa moja samokresa, mi reče: „dajte mi svoje orožje, ker ne vé se, kaj vse utegne primeriti se pri zahvatanji. Vse je v božjih rokah, — rajši pa si vendar zapodim sam kuglo v serce, ko da bi padel ob dopolnovanji svoje dolžnosti v sovražnikovo sužnost“. — Dam mu svoja samokresa, ter odidem k svoji baterii, da vodim streljanje s kartečami in priprave k zahvatanji. Urno ko tica nas sopar približa sovražnikovemu parobrodu; čedalje bliže in bliže smo eden drugemu, al — tudi Turčini niso leni. Kuali tudi nad našimi glavami zaverši prvi roj turških karteč.

Obernem se k Želieznovi baterii, da bi vidil, kako tam gré, pa kaj vidim? — mornarji vzdigujejo mertvega častnika, kteremu je kri v potokih lila iz pers; bil je — Želieznov. Tri trenutke je preteklo komaj, kar si je pripasal nesrečno sabljo, in že so mu sovražne kugle zadale — smert. Urno skočim k njemu, pa že je dušo spustil. Do serca presunjen mu odpašem sabljo in perva moja misel je bila, vreči jo v morje. Kmali se vendar premislím; bil je rajnki moj

*) Zahvatiti, zahititi, zakučiti brod, das Schiff entern. Marsikteremu bravecu „Novic“ še morebiti niso bolj natanko znani boji na morji. Ne bo toraj odveč, če povém, da se pri takih bojih navadno iz začetka od deleč streljajo in se tako vedno bližej in bližej pomikujejo. Kakor boji na suhem, imajo tudi boji na vodi svoje zvijače in dolgo dolgo se včasih barke vertijo, preden ena drugi kaj hudega naključiti more. Na kermílo barke naj rajše mahajo, zato ga pa tudi barkovodja presneto varuje in skriva. Če se vendar barke ena drugi približajo, navadno tisti, ki so močnejši ali bolj gibčni, s pripravljenim orodjem sovražno barko k svoji potegnejo, na-njo poskačejo in se mahajo tako dolgo, dokler niso ti ali uni premagani. Barko tako k svoji potegniti in je napasti se pravi: jo zahvatiti. Pis.

¹⁾ Kakor se ta jezik govori v Susnjevicí in njenih poddružnicah (to se vé pokvarjen od pravega vlaškega).

²⁾ Tudi poterdil Tomaž Skrobe, ondašnji že 24letni župan, rojen Vlah, 62 let star umen mož.

³⁾ Sv. zakramenti kakor naglavni grehi se večidel izražujejo z nedoločivnim načinom. Pis.